

ὀρθὸς ἀττικὸς τύπος ἀπα.τᾶ μὲν εἰς τοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, ὅχι ὅμως εἰς τοὺς καθαρῶς ἐκφράζοντας τὸν ἀττικισμόν διὰ τοῦτο καὶ χαρακτηρίζει τὰς λέξεις αὐτὰς ὡς ἀναττικoὺς καὶ ψευδαττικoὺς. Ἔτσι καὶ ὁ Μοῖρις ἐλέγχεται ὡς σφαλόμενος ἐνῶ ἤθελε νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς ἄλλους. Περαιτέρω ὁ σ. ἐκ τῶν «σφαλμάτων» τούτων τοῦ Μοίριδος συμπεραίνει ὅτι οὗτος διέπραξε τὰ σφάλματα αὐτά, διότι δὲν ἦτο νηφάλιος Ἀττικιστῆς, ἀλλὰ ἀνωμαλιστῆς (τὸ ἀνωμαλία καὶ ἀναλογία ἀπετέλουν ἄρτους τῶν φιλολογικῶς ἐριζουσῶν περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν κειμένων Ἑλληνιστικῶν σχολῶν) καὶ λεξιθήρας λέξεων σπανίων καὶ ἐπιβλητικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγγυώμεναι τὴν ἀττικὴν εὐγένειαν ἦσαν κατάλληλοι διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῆς Ρητορικῆς, ἐνῶ ἀπέφυγε τὰς κοινοχρήστους, αἱ ὁποῖαι ἐνεθύμιζον κλημερινότητα καὶ ἴσως καὶ χυδαιότητα.

Θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατυπωθῇ μία παρατήρησις ἀφορῶσα εἰς τὸ θεμέλιον τῆς κρίσεως. Ὅταν ὁ Μοῖρις ἀντιπαραθέτει τοὺς τύπους τῶν λέξεων μὲ τοὺς χαρακτηρισμοὺς Ἀττικῶς - Ἑλληνικῶς ἢ Ἀττικῶς - κοινῶς, τὸ Ἀττικῶς εἰς αὐτὸν ἀποτελεῖ ἔννοιαν διάφορον, ἀπὸ αὐτὴν ποὺ ἔννοεῖ ὁ σημερινὸς συγγραφεὺς· ὁ Μοῖρις δηλαδὴ ἔννοεῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν καλὰ, ὀρθὰ Ἑλληνικά, αὐτὰ ποὺ ἔγραψαν ὅλοι οἱ ὀνομαστοὶ συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ Ἑλληνικά ποὺ ἐμιλοῦν καὶ γράφουν σήμερον (δηλαδὴ τότε) οἱ βάρβαροι λαοί, οἱ Φρύγες, ὅπως ἔλεγεν ὁ Καικίλιος, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν.

Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μοίριδος καὶ τῶν δευτέρων σοφιστῶν ἡ τάσις τοῦ καθαρολογισμοῦ ἦτο ἀποτέλεσμα γενικωτέρας συγκρίσεως ὅχι πρὸς ὅ,τι σήμερον λέγομεν ἀττικόν, ἀλλὰ πρὸς ὅ,τι τότε ἦτο κλασσικόν, ἀρχαϊκόν, καθιερωμένον ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ Μενάνδρου συγγραφέων. Ἐπομένως ἀφοῦ μὲ τὸ ἀττικόν ἄλλο ἔννοεῖ ὁ Μοῖρις καὶ ἄλλο ὁ σημερινὸς συγγραφεὺς τὸ συμπέρασμα ἀνάττικα καὶ ψευδάττικα χάνει τὴν βᾶσιν του.

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς δύο λήμματα ἀττικά (δηλαδὴ δόκιμα, κλασσικά) τοῦ Μοίριδος, τὰ ὁποῖα ὁ σ. θεωρεῖ ὡς «ἰωνισμοὺς» θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶν ἰωνισμοὶ λέξεις ἀπαντῶμεναι καὶ εἰς ἄλλας συγχρόνους διαλέκτους, ὡς λ. χ. τὸ ἄση, εἰς τὴν Αἰολικὴν, τὸ πασίγνωστον ἐκ τοῦ στίχου τῆς Σαπφούς DK 1 μῆ μ' ἄσαισι μῆδ' ὄνιαισι δάμνα καὶ τὸ ἔγγνος, εἰς τὴν Δωρικὴν, πρβλ. IG V (1). 1392. 72. Δηλαδὴ καὶ αἱ δύο λέξεις ἦσαν χρήσεως πανελληνίου καὶ ὅχι μόνον ἰωνικῆς. Καὶ δι' ἓνα τρίτον λῆμμα ἀκρατώτερος - ἀκρατέστερος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ὑπάρχει ἀντιστοιχία πρὸς διπλοῦν θετικόν, ἀκρατος - ἀκρατής.

Ἡ ἐκ τῶν ὑπολοίπων ἐξ λημμάτων, καὶ μόνον ἐξ, ἀπὸ ὀλόκληρον τὸ λεξικόν τοῦ Μοίριδος συναγωγὴ συμπεράσματος ὅτι οὗτος δὲν ἦτο νηφάλιος θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀνεπαρκῶς ἡτιολογημένη. Ὁ Μοῖρις ἀπλῶς ἀντιδιαστέλλει: αὐτὸ εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἀττικῆς—αὐτὸ εἶναι τῆς νεωτέρας Ἀττικῆς, ἦτοι τῆς Κοινῆς Ἑλληνικῆς. Ἄλλως ἔχει βεβαίως τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν Φρόνιχον, ὁ ὁποῖος ἐπιπλήττει καὶ παλαιότερους τοῦ συγγραφεῖς μεταχειριζομένους λέξεις μὴ καθιερωμένας ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς. Αὐτὸς ἐνθυμίζει μερικοὺς συγχρόνους λογιστάτους καθαρολογοῦντας πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευράν.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

ΗΛΙΑ Θ. ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ κλιμάκωση τῶν ἠρώων στὴν Ἰλιάδα, (διτριβὴ ἐπὶ διδακτορία), Θεσσαλονίκη 1977, σχ. 8ον, σελ. 336.

Πρόθεσις τοῦ συγγραφέως εἶναι νὰ καταδείξῃ ὅτι ὁ Ὅμηρος μὲ κριτήριον τὴν

πολεμικὴν ἀρετὴν ἐπιδιώκει «νά κλιμακώσῃ σκόπιμα τὸ πλῆθος τῶν ἡρώων», τοὺς ὁποίους ἐμφανίζει εἰς τὸ ἔπος του. Πρὸς τοῦτο ἀφορμᾶται ἀπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ ποιητὴς δι' ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του ἐκινήθη βάσει προδιαγεγραμμένου σχεδίου, δηλώνει δὲ ὅτι δὲν θὰ ἀσχοληθῇ μὲ θέματα σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου, τὸ «ὀμηρικὸν ζήτημα» καὶ τὰς ποικίλας περὶ τούτου θεωρίας¹.

Ἐντάσσεται συνεπῶς ἡ ὅλη ἐργασία εἰς τὸν χῶρον τῶν ὀμηρικῶν μελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν εἰς τὴν διερεύνησιν τῶν τρόπων καὶ τὴν διαπίστωσιν τῶν τεχνικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ὁ ποιητὴς χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν δόμησιν τοῦ ἔργου του.

Μὲ ἀφόρμησιν ἀπὸ τὴν ἐπικὴν ποίησιν καὶ τὰ κύρια γνωρίσματα τῶν ἡρώων τῆς ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸ εἰσαγωγικὸν κεφάλαιον (σελ. 11—54) ἐπιδιώκει νὰ προσδιορίσῃ «τὸ κριτήριον κλιμακώσεως», τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν εἰς τὴν Ἰλιάδα, νὰ διαγράψῃ τὴν μορφήν τῆς, νὰ ἐπισημάνῃ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν προσώπων τοῦ ὀμηρικοῦ ἔργου καὶ νὰ ὑποσημειώσῃ γλωσσικοὺς φορεῖς διαβαθμίζοντας τὴν ποιότητά των.

Ἀξιοσημείωτος ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ ἀναφορὰ εἰς τὰ ὀνόματα (κύρια καὶ πατρωνυμικά) τῶν ἡρώων μὲ πρόθεσιν νὰ καταδειχθῇ ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦν μέσα ποιοτικὰ χαρακτηριστικῶν ιδιοτήτων των, διεξοδικῆ δὲ καὶ λίαν κατατοπιστικῆ ἡ διερεύνησις τῆς ἐννοίας τῆς ἀρετῆς (κυρίως πολεμικῆς παρ' Ὀμήρῳ) καὶ ἡ ἀναζήτησις τῶν στοιχείων τῆς, σωματικῶν καὶ ψυχικῶν, ἐμφύτων καὶ ἐπικτήτων, διὰ νὰ προσδιορισθῇ εὐκρινέστερον «ἡ ἐννοία τῆς παλικαριάς», τῆς ιδιότητος δηλαδὴ μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἥρωας ἐπιβάλλεται ἐν μέσῳ τῶν ὁμοίων του, φίλων καὶ ἀντιπάλων, καὶ βάσει τῆς ὁποίας ἐπιχειρεῖται ἀπὸ τὸν ποιητὴν ἡ «κλιμακώσις» του.

Ἐπισημαίνονται ἐν συνεχείᾳ (κεφ. β, σελ. 55—86) οἱ τρόποι, τοὺς ὁποίους ὁ ποιητὴς χρησιμοποιεῖ διὰ τὴν διαβάθμισιν τῶν ἡρώων του, διακρινόμενοι εἰς τοὺς ἔχοντας σχέσιν μὲ τὰς πράξεις, τὰς ἐνεργείας καὶ γενικώτερον τὰς ἀντιδράσεις των εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ τοὺς ἀπορρέοντας ἀπὸ τὴν περὶ αὐτῶν γνώμην τοῦ ποιητοῦ, ἄλλων συμμαχητῶν των ἢ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν θεῶν τοῦ ὀμηρικοῦ πνυθέου.

Ἐπακολουθεῖ (κεφ. γ', σελ. 87—98) συνοπτικὴ θεώρησις τῆς ἐννοίας τῆς διαβαθμίσεως εἰς τὴν ἡρωϊκὴν ποίησιν γενικῶς, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁ προσφιλέστερος εἰς τὸν ποιητὴν ἢ ὁ καθιερωμένος ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἥρωας ὑψώνεται ὑπὲρ τοὺς ἄλλους καὶ ἀποβαίνει τὸ κεντρικὸν τοῦ ἔργου πρόσωπον· εἰδικώτερον διερευνῶνται αἱ μορφαί, τὰς ὁποίας προσλαμβάνει ἡ ἐν λόγῳ διαβάθμισις εἰς τὴν Ἰλιάδα, ὅπου κινεῖται πλῆθος ἡρώων καὶ εἰς τὰ δύο στρατόπεδα, ἀποτελούμενον ἀπὸ βασιλεῖς, ἥρωας, συμμάχους, ἐπικούρους, ἢ σύνθεσις τοῦ ὁποίου ὑποχρεώνει τὸν ποιητὴν νὰ διαμορφώσῃ σειρὰν διαφόρων κλιμακώσεων διὰ τοὺς ἥρωας καὶ τῶν δύο παρατάξεων καὶ διὰ τὸ σύνολον τῶν ἀντιμαχομένων, ὑπογραμμίζεται δὲ καὶ ἡ λειτουργικὴ σημασία τῆς τῶν αὐτῆς κλιμακώσεως ὡς βασικοῦ μέσου εἰς τὴν δομὴν τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως.

Μὲ παράθεσιν καὶ ἀνάλυσιν μεγάλου ἀριθμοῦ χωρίων καὶ μὲ βάσιν τοὺς καθορισθέντας ἤδη τρόπους καὶ μέσα ἐπιχειρεῖται εἰς τὸ τέταρτον κεφάλαιον (σελ. 99—297) — τὸ οὐσιαστικώτερον τῆς ὅλης ἐργασίας — ἡ διακρίβωσις τῆς κλιμακώσεως τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδος κεχωρισμένως κατὰ παρατάξιν (Ἀχαιῶν - Τρώων) ἀρχικῶς καὶ ἀκολουθῶς εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἔπους. Ἡ ἐπιλογή τῶν χωρίων γίνεται

1. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ πολυσέλιδος αὐτὴ πραγματεία ἐνεκρίθη ὡς διδακτορικὴ διατριβὴ ἀποτελεῖ δεοντολογικὴν ἀρχὴν δι' ἀποφυγὴν διατυπώσεως κρίσεων, ἐπιβάλλουσαν τὴν ἀδράν παρυσίασιν καὶ τὴν γενικὴν τῆς ἀξιολόγησιν.

μετὰ περισσῆς ἐπιμελείας, τὰ διαβαθμιστικά στοιχεῖα διερευνῶνται καὶ ἀξιολογοῦνται πολυπλεύρως, δι' εὐστόχων δὲ παραπομπῶν καὶ συσχετίσεων — ὄχι πάντοτε εὐχερῶν προκειμένου περὶ ἔργου ἐμφανίζοντος πολλὰς εἰς τὴν ἐρμηνείαν του δυσχερείας — διευρύνεται ἡ ἔρευνα, διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ κλιμάκωσις τῶν ἡρώων πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ νὰ ἐδραιωθῇ εἰς τὸν μελετητὴν ἡ ἀποψὶς ὅτι ὁ ποιητῆς ἐνσυνείδητον εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς τὴν πρὸς τοῦτο πρόθεσιν.

Ἐνδεικτικὸν τῆς πολυπλεύρου ἀναζητήσεως τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν τεκμηρίωσιν τῶν ἀπόψεων του εἶναι τὸ ὅτι ἀνατρέχει καὶ εἰς τὸ ὑπόστρωμα τῶν προομηρικῶν παραδόσεων, θεωρεῖ τὰ πνευματικὰ προσόντα καὶ τὸ ψυχικὸν σθένος τῶν ἡρώων, ἐπεκτείνει δὲ τὴν σύγκρισίν των καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀκόμη. Γενικῶς ἡ κατὰτάξις γίνεται βάσει ἐπαρκοῦς ἐπιχειρηματολογίας καὶ ἀποτελεῖ ἀποκρυστάλλωμα ἀναλυτικῆς θεωρήσεως τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια παρέχει τὸ ὁμηρικὸν κείμενον, ἐκτενῆ ἀποσπάσματα τοῦ ὁποίου καὶ παρατίθενται.

Εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον (ἐπίλογος, σελ. 299—305) ὁ συγγραφεὺς συνοψίζει κατὰ τρόπον πειστικὸν τὰ συμπεράσματα τῆς ὅλης ἐρεύνης του καὶ προσδιορίζει τὴν λειτουργίαν τῆς «κλιμακώσεως» εἰς τὸ ἔπος τῆς Ἰλιάδος, παρέχων οὕτως ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὅποια ἐτέθησαν ὡς σκοπὸς τῆς ἐργασίας του. Πλουσία βιβλιογραφία καὶ ὑποσημειώσεις διονυχίζουσαι ἐπὶ μέρους σημεῖα κατακλείουν τὴν μελέτην, δι' ἐκπόνησιν τῆς ὁποίας ἠναλώθη χρόνος μακρὸς καὶ κατεβλήθη κόπος πολὺς.

Ὁ κ. Κωτόπουλος μὲ τὴν ἐργασίαν του αὐτὴν ἐπάγεται ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὁμηρικῶν ἐρευνῶν εἰς τὴν χώραν μας. Διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν ἡρώων μεταξὺ των, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ μὲ ἀντικειμενικὴν ἀποτίμησιν τῶν στοιχείων τοῦ ὁμηρικοῦ κειμένου, ἀξιοποίησιν τῆς περὶ τὰ προβλήματα τῆς Ἰλιάδος βιβλιογραφίας καὶ ἐπιμελὲς ἐράνισμα ἀπὸ ἀναφερομένας εἰς ὁμηρικοὺς ἥρωας μονογραφίας — πέρα τῆς οὐσιώδους ἐπιστημονικῆς προσφορᾶς — σημαντικῶς ἐπιμορφεῖ καὶ εἰς τὴν βαυτεράν μελέτην τῆς Ἰλιάδος καὶ τὴν ἀρτιωτέραν εἰς τὰ Σχολεῖα διδασκαλίαν της.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΩΝ. ΒΛΑΧΟΣ

* * *

ILLINOIS CLASSICAL STUDIES, **Volume II 1977, Volume III 1978**,
Miroslav Marcovich Editor, University of Illinois Press, Urbana, Chicago, London.

I. Ὁ δεῦτερος οὗτος τόμος τοῦ I.C.S. ἀποτελεῖ συμβολὴν 21 κλασσικῶν φιλολόγων προερχομένων ἐκ 15 διαφόρων πόλεων τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς πρὸς τιμὴν τῆς 200ῆς ἐπετείου τῆς Ἀμερικανικῆς Ἐπιανεστάσεως (1776—1976) ἐπιμελείᾳ τοῦ γνωστοῦ πολυπλεύρου φιλολόγου Miroslav Marcovich.

Αἱ περιεχόμεναι εἰς τὸν κομψὸν αὐτὸν τόμον μελέται εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

1. The Nature of Homeric Composition ὑπὸ *G. P. Goold*. Ἐνταῦθα ἐξετάζονται αἱ διάφοροι ἐκδοχαὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ὃν ἐγράφησαν τὰ ἔπη, αἱ προϋποθέσεις ὑφ' ἃς ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ συντεθοῦν αὐτά, ὁ ῥόλος τοῦ Ὀμήρου καὶ ἡ ἀνάγκη ἣτις τυχὸν ἐπέβαλλε τὴν σύνθεσιν, ἐξ ὧν πάντων σὺν τῇ θεωρήσει ἀναλόγων συνθέσεων ἐπῶν εἰς ἄλλας χώρας ὁ συγγραφεὺς δίδει τὴν ἰδικὴν του ἀποψιν περὶ τῆς φύσεως τῆς συνθέσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν.

2. The Mare, the Vixen and the Bee : *Sophrosyne* as the Virtue of Women